

Beskrivelse af gamle sorter

Som det er fremgået, udgør synonymer og namnförbistring sligesom morfologiske navne og endda dronninger en stor udfordring, når man skal finde og verificere beskrivelser af de gamle sorter af køkkenurter i kilderne. Hertil kommer, at det i den store mængde litteratur, periodika og frøkataloger, kan være vanskeligt at finde kilder, der har dækkende beskrivelser af sorterne. Sådanne kilder findes kun i begrænset omfang. Mange kilder beskriver blot en sort som en "god sort" eller lignende i forbindelse med gennemgangen af anbefalede sorter.

I forbindelse med beskrivelserne i frøkatalogerne, skal man gøre sig klart, at deres udgangspunkt er, at frøfirmaerne har et produkt, de gerne vil sælge, og ofte er beskrivelserne, der er medtaget for de fremmedbestøvende køkkenurters vedkommende i Danmark blot hentet fra forsøgsberetningerne i Årbog for Gartneri. Det er derfor indenfor især de fremmedbestøvende grønsagsarter afgørende, om man arbejder med en sort eller stamme, når man skal forsøge at verificere en beskrivelse og afdække om den er dækkende, idet "den ideelle sortsbeskrivelse er altså en skildring af denne første stamme."¹ Denne idealbeskrivelse er ikke opnåelig, da den fuldstændig eksakte og oprindelige beskrivelse af en ny sort indenfor de fremmedbestøvende ikke holder "længere end det første frøparti holder spireevnen."² Derefter bevæger man sig langsomt over mod det fremtalte "erindringsbillede."³

Hos de selvbestøvende vil sortsbeskrivelse og linjebeskrivelse⁴ oftest falde sammen. Det vil ikke være tilfældet hos de fremmedbestøvende, da beskrivelsen af en sort vil omhandle et enkelt ideal eller en enkelt idealplante med en genotype⁵, der er repræsentativt for et idealgennemsnit.

J. H. Wanscher, der var en af Skandinaviens førende eksperter i spørgsmålet om begreberne sort og stamme og en af de flittigste skribenter om emnet, fremførte i Nordisk Jordbrugsforskning i 1942 følgende krav til en god sortsbeskrivelse: "Den efter nærværende Forfatters Mening rette Sortsbeskrivelse er en kvalitativ Beskrivelse, der først og fremmest skildrer den foreliggende Middeltypes Egenskaber baade med Hensyn til ydre Form og botaniske Egenskaber og med Hensyn til visse let karakteriserbare Dyrkningsegenskaber, Krav, Tidlighed, o. s. v. Der lægges mest Vægt paa let beskrivelige Egenskaber, paa hvilke man kan kende de enkelte Sorter fra hinanden. Sortsbeskrivelsen holder sig til een tænkt Genotype". Og han er samme sted fortaler for at nye sorter indregistreres, og at der i forbindelse med indregistreringen skal "offentliggøres en Beskrivelse af Stammens Hovedtype. Denne Beskrivelse gælder for en fremtidig Sortsbeskrivelse, og Stammen er da den første Stamme af Sorten."⁶ Wanscher mener endvidere, at der for ældre sorter må gælde, at det er personer med sortsmyndighed, der skal udarbejde sortsbeskrivelser. Kvalificerede sortsbeskrivelser manglede som et overordnet samlemærke for stammer af fremmedstøvende køkkenurter. Endelig slog Wanscher stærkt til lyd for, at der "bør laves en officiel Sortsfortegnelse."⁷ Det samme havde J. Rasmusson efterlyst allerede i 1928 i nordisk sammenhæng: "Av vart och ett av våra vanliga köksväxtslag finnas i marknaden ett stort antal sorter och detta gäller även om vi endast räkna med dem, som salubjudas i Skandinavien. Om man i det ena eller andra syftet

önskar få veta vad dessa sorter gå för, vilka morfologiska eller fysiologiska egenskaper, som karakterisera dem, bereder detta i allmänhet allvarliga svårigheter.....ett uppslagsverk, i vilket man kunde erhålla auktoritativa, på säkra fakta grundade upplysningar angående sorterna är behövlig för många."⁸

Disse ønsker blev ikke opfyldte, og beskrivelserne af sorterne må derfor stykkes sammen fra et bredt felt af materialer med alle de ovennævnte synsvinkler for øje.

Mange sortsbeskrivelser i kilderne indeholder farver. I beskrivelserne af de forskellige radisesorter finder man eksempelvis et utal af farver som f.eks. karmoisinrød, mørkskarlagen, skarlagenrød, rosenrød, sortviolet etc. Da en farvenuance kan betegnes som en oplevelse eller en bevidsthedstilstand, er det indlysende, at en sortsbeskrivelses angivelse af farver, der ligger udenfor grundfarverne, let bliver subjektiv.

I Nordisk Illustreret Havebrugsleksikons 5. udgave fra 1945-48 fremhæves det, at "Det siger sig selv, at det vilde have den allerstørste Betydning, dersom man kunde indføre eksakte og objektive Farvebetegnelser."⁹ Leksikonet bringer selv en fremragende farvetonekreds og en farvefortegnelse, der begge kan være meget nyttige i arbejdet med sortsbeskrivelser af gamle sorter. Der er i diverse frøkataloger farveplancher med nogle af grønsagsarterne, men oftest er billederne i kilderne sort hvide fotos.

Billeder af sorterne er en stor hjælp, når det drejer sig om de ord og betegnelser, der i beskrivelserne omhandler former hos f.eks. rødder eller bælg. Ord som but, afstumpet, og udtryk som indsnævret kegleform står tydeligere og mere præcist, når de sammenholdes med et foto eller en illustration. Særligt i tilfælde, hvor det kan være nødvendigt at oversætte distinkt beskrivende ord fra et sprog til et andet.

En anden sproglig detalje, der er vigtig at bemærke, er forskellen i ords forskellige ladninger før og nu. Et ord som udmærket bruges i kildematerialet utallige gange om sorterne. Det udspringer af en tid, hvor man som eksamens-karakter kunne få ug med kryds og slange, udmærket godt med udmærkelse, og det står for noget ekstraordinært. Når man i dag bruger udtrykket "den er udmærket" om en grønsagssort, betyder det, at den er "okay" og heller ikke mere.

- 1 Wanscher, J. H. 1941. "Sort og Type". *Gartnertidende*, 57. årg., nr. 52, s. 593. Se også kapitlet "Gamle sorter og stammer"
- 2 Wanscher, J. H. 1941. "Sort og Type". *Gartnertidende*, 57. årg., nr. 52, s. 593. Se også kapitlet "Gamle sorter og stammer"
- 3 Wanscher, J. H. 1942. "Art, Varietet og Sort, Klon, Linie og Stamme", *Haven*, 42. årg., s. 102
- 4 "Med Linie forstås Afkommet efter en selvbeFrugtende Plante. Er Moderplanten homozygotisk i alle Faktorpar, vil Linien være en Renlinie. Moderne Sorter af Ært, Bønne, Tomat, Salat, Byg m. v. vil gerne hver især rumme en Linie, eller faa og hinanden ganske nærstaaende". Wanscher, J. H. 1948. "Redegørelse for Sortsproblemet i Havebruget", *Nordisk Jordbrugsforskning 1948, Beretning om Nordiske Jordbrugsforskernes Forenings syvende Kongres, Oslo, juli 1947, 2. del*. København: Nielsen & Lydiche, s. 359
- 5 Genotypen udtrykker en plantes genetiske arv eller kodning, om man vil, og den giver forudsætningerne for hvilke grundlæggende egenskaber den udvikler. Fænotypen udtrykker de synlige egenskaber, og den er et udtryk for et samspil mellem genotype og det vækstmiljø, planten gror i.
- 6 Wanscher, J. H. 1942. "Om Begreberne Sort og Stamme m. v. samt om Principperne for navngivningen og Katalogiseringen af Køkkenurter og for Begrænsningen af Sorts- og Stammeantallet", *Nordisk Jordbrugsforskning*, 24. årg., s. 341-356
- 7 Wanscher, J. H. 1942. "Om Begreberne Sort og Stamme m. v. samt om Principperne for navngivningen og Katalogiseringen af Køkkenurter og for Begrænsningen af Sorts- og Stammeantallet", *Nordisk Jordbrugsforskning*, 24. årg., s. 341-356
- 8 Rasmusson, J. 1928. "Nordiskt samarbete för skapandet av en möjligast fullständig samling autentiska beskrivningar öfver köksväxter". *Nordisk jordbrugsforskning*, bd. 10. Helsinki: Nordiske jordbrugsforskernes forening, s. 720; J. H. Wanscher udtrykker et lignende ønske i tidsskriftet *Haven*, 1944, 44. årg., udg. af Det kgl. danske Haveselskab, Det jydskes Haveselskab og Østifternes Haveselskab, København: J.D. Qvist & Komp., s. 44 i en bogmeldelse af Avl af Havefrø af R. Kristensen og K. Troelsen. 1943: "Dette med Sortsbeskrivelser er et så vigtigt Spørgsmål, at man må håbe, at rette Vedkommende tager det op til en afgørende behandling. Var det gjort her (hvor det måske kunne høre hjemme), kunne ingen gøre det u gjort, og dermed var meget vundet."
- 9 Thorsrud, A. 1945-1948. "Farve", i A. Pedersen (red.), *Nordisk Illustreret Havebrugsleksikon*. København: G. E. C. Gad, bd. 1, s. 555-558; Pedersen. A. 1945-1948. "Farvefortegnelse", i A. Pedersen (red.), *Nordisk Illustreret Havebrugsleksikon*. København: G. E. C. Gad, bd. 1, s. 558-560

23. Nantes. (Fig. 17.)

Fransk: Rouge demi-longue Nantaise. Engelsk: Carrot half long scarlet Nantes. Tysk: Nantes verbesserte mittellange Treibcarotte.

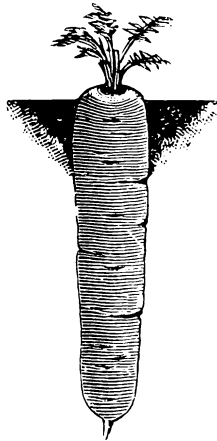

Fig. 17.

Roden er 15—17 Cm. lang, ca. 3¹/₂ Cm. bred, omtrent cylindrisk med but afstumpet Rodspids. Topenden er bredskuldret og ofte lidt grøn-hovedet, idet den hyppig vokser lidt op over Jordoverfladen. Toppen er lille, dens Grundflade smal og sidder ofte i en lille Fordybning. Overfladen er temmelig jævn, Barklaget tykt og Marven lille og rødlig-gul eller rød.

Den skal være tidligere brugbar end de andre halvlange Varieteter og giver alligevel et stort Udbytte.

Et eksempel på en beskrivelse af gulerodssorten Nantes.

Kilde: En monografisk Skildring af de dyrkede Gulerodsformer. L. Helweg. 1908.